

«وطن امروز» محدودیت سوئیفت و جایگزینی آن با پیمان پولی ایران و روسیه را بررسی کرد

پیمان دوسر برد

در دولت سیزدهم به نتیجه روشنی نرسید، بنابراین همکاری‌های ایران و روسیه در بخش‌های مختلف از جمله پولی و بانکی وارد مرحله جدیدی شد تا جایی که علی صالح‌آبادی، رئیس کل بانک مرکزی آن دوره، پس از مذاکرات مفصل با الکساندر نوک، رئیس کل بانک مرکزی روسیه، ۱۸ تیر در مسکو موضوع استفاده از ارزهای ملی را یکی از موضوعات مورد بحث دانست و اظهار کرد: تمرکز مهم ما مشاوره با مقامات ارشد اقتصادی روسیه است و بزودی شاهد اجرای توافقات به دست آمده خواهیم بود.

پولی و بانکی میان روسیه و ایران وارد مسکو شد و ۲ طرف با رفع موانع تجاری موافقت کردند تا تجارت میان کشورها به ۱۰ میلیارد دلار در سال افزایش یابد. همچنین در این سفر پیرامون اقداماتی با هدف به چالش کشیدن سلطه دلار و تجارت میان روسیه و ایران با ارزهای ملی نیز توافق شد.

یک ماه بعد، تحریم‌های گسترده غرب علیه مسکو در واکنش به جنگ روسیه و اوکراین اعمال شد. این در حالی بود که مذاکرات برای احیای توافقی هسته‌ای ایران و بازگشت آمریکا به برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) نیز

از امضای نهایی این توافق تمام اقدامات مشترکی که در گذشته مورد بررسی و توافق اولیه واقع شده بود، نهایی شد و به این ترتیب استفاده از ارزهای محلی ایران و روسیه (ریال و روبل) وارد مرحله عملیاتی شد. در توضیح زمینه این توافق مشترک باید توجه داشت با افزایش تحریم‌های اروپا و آمریکا بر ضد روسیه و ایران، طی سال‌های اخیر تهران و مسکو همکاری دوجانبه‌ای را در زمینه سیستم پرداخت جایگزین سوئیفت آغاز کرده بودند.

اواخر پاییز ۱۴۰۱ رئیس جمهور وقت ایران برای رایزنی پیرامون مسائل

گروه اقتصادی: طی چند روز گذشته اخباری در زمینه افتتاح زیرساخت‌های ارتباط ارزهای محلی پس از دیدار رئیس کل بانک مرکزی ایران و روسیه و توافق برای استفاده از ریال برون مرزی که با نام «افشور» شناخته می‌شود - رویکردی که با توافق ۲ کشور کاربرد دوجانبه تأمین (معاوضه) نقدینگی به پول‌های ملی ۲ کشور را در مبادلات تجاری و مسافری ممکن می‌کند - در رسانه‌ها بازنشر شد.

رئیس کل بانک مرکزی درباره اجرایی شدن این توافق اعلام کرد: پس

چالش‌های همکاری مالی بر اساس روبل و ریال از دیدگاه کارشناسان

ایران و روسیه کمک کند. چالش دوم نبود ثبات نرخ برابری روبل و ریال در برابر دلار آمریکا است. تجار ایرانی و روس در مذاکرات و توافقات خود از دلار آمریکا به عنوان پایه پولی استفاده می‌کنند و پس از انجام تعهدات، آن را به روبل و ریال تبدیل می‌کنند بنابراین نوسانات نرخ برابری روبل و ریال در برابر دلار باعث ایجاد مشکلات جدی بین ۲ طرف می‌شود و ممکن است آسیب جدی به یکی از طرف قرارداد وارد کند. اگر چه حفظ ثبات نرخ ارز برای ایران و روسیه به عنوان ۲ کشور تحت تحریم بسیار دشوار است اما ثبات نسبی در این زمینه می‌تواند به جلوگیری از زیان ناشی از نوسانات نرخ روبل و ریال در برابر دلار کمک کند.

ایران تاکنون با کشورهای روسیه، عراق و ترکیه در مسیر انعقاد و اجرای پیمان دوجانبه پولی با هدف حذف دلار از مبادلات تجاری و استفاده از ارزهای ملی گام برداشته و همچنین مذاکراتی نیز با دولت پاکستان و افغانستان نیز داشته است. از آنجا که پیمان پولی به معنای پذیرش پول ملی ۲ کشور در تسویه تجاری فی‌مابین یا تعریف یک واحد پولی مشترک و استفاده از آن در تبادلات تجاری است، با توجه به معضلات موجود در کشور و وجود شرایط سخت تحریمی علیه ایران، امکان تعریف واحد پولی مشترک که مورد قبول شرکای تجاری نیز باشد تاکنون فراهم نشده اما مراتب از سوی کشورهای که شریک تجاری ایران هستند با همکاری بانک مرکزی در دست بررسی است.

با وجود تحولات رخ داده، همکاری‌های مالی و بانکی ایران و روسیه همچنان از چالش‌ها و محدودیت‌هایی رنج می‌برد که نخستین چالش، تعهد صادرکنندگان ایرانی به «لغو تعهد صادراتی» است که توسط دولت ایران و بانک مرکزی اتخاذ شد. این تصمیم پس از خروج یک‌جانبه ایالات متحده از برجام در ماه مه ۲۰۱۸ / اردیبهشت ۹۷ در زمان پیگیری سیاست «فشار حداکثری» و تحریم‌های جامع واشنگتن علیه ایران گرفته شد. در «لغو تعهد صادراتی» صادرکنندگان ایرانی متعهد می‌شوند ارز حاصل از صادرات را به سیستم اقتصادی و بانکی ایران بازگردانند.

تجار ایرانی می‌توانند ارز حاصل از صادرات به روسیه را به بانک میر بیزنس بفروشند یعنی روبل را به میر بیزنس می‌فروشند و معادل ریالی آن را از بانک ملی (بانک ملی) ایران دریافت می‌کنند اما با توجه به تفاوت قیمتی بین نرخ روبل تعیین شده توسط بانک میر بیزنس و نرخ شناور آزاد در بازار ارز ایران، این روند باعث ضرر تجار و صادرکنندگان ایرانی و کاهش انگیزه آنها برای تجارت با روسیه می‌شود. این مشکل در رابطه با انتقال وجه نیز وجود دارد و به همین دلیل بسیاری از افراد ترجیح می‌دهند از طریق صرافی وجه را انتقال دهند. برای حل این مشکل، نرخ خرید روبل در بانک میر بیزنس باید تا حد امکان به نرخ رایج در بازار ارز ایران نزدیک شود. ایجاد شعب جدید توسط بانک میر بیزنس بویژه در سن پترزبورگ نیز می‌تواند به توسعه مبادلات تجاری و بانکی

سیستم انتقال اطلاعات مالی بین بانک‌ها

بودند، زیرا دسترسی هر ۲ کشور به سیستم سوئیفت بشدت محدود شد.

سرویس پیام‌رسانی مالی سوئیفت هم در ادامه پس از خروج ترامپ از برجام اعلام کرد دسترسی برخی بانک‌های ایرانی به سوئیفت را به نفع ثبات و یکپارچگی تعلق و قطع می‌کند و این تعلق به دنبال شکست واشنگتن در احیای برجام، در دولت جو بایدن نیز ادامه یافت. از سوی دیگر روس‌ها نیز در این بازه زمانی جنگ با اوکراین را آغاز کرده و در وضعیت مشابهی قرار گرفته بودند.

با تشدید مناقشه بین روسیه و اوکراین، ائتلاف بزرگی از کشورها از جمله اعضای اتحادیه اروپایی، آمریکا، کانادا و انگلیس با قطع دسترسی چندین بانک روسی به سیستم سوئیفت به قصد انزوای اقتصادی روسیه و فلج کردن مالی آن موافقت کردند. بر این اساس روسیه تصمیم به توسعه یک سیستم مبادلات بین‌بانکی ملی به نام سیستم پیام‌رسانی مالی بانک روسیه (SPFS) گرفت که برای نخستین بار در سال ۲۰۱۴ برای جایگزینی سوئیفت پیاده‌سازی شده بود.

در این مدت مسکو تلاش کرد SPFS را به بریکس (اتحادی شامل برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی)، اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU)، سازمان همکاری شانگهای و دیگر شرکای مهم روسیه گسترش دهد که در این تلاش مسکو، ایران را شریکی مناسب یافت و ۲ کشور همکاری با یکدیگر را برای توسعه یک سیستم پرداخت جایگزین برای سوئیفت آغاز کردند. یکی از پیش شرط‌های ایجاد سامانه شبه‌سوئیفت میان ایران و روسیه، توسعه سامانه‌های پیام‌رسان بین‌بانکی بومی بود و این موضوع بخش مهمی از مذاکرات کارشناسی و فنی ۲ کشور را تشکیل داد. در همین راستا مهدی صفری، معاون دیپلماسی اقتصادی وزیر امور خارجه نیز اعلام کرد ۲ کشوری که می‌خواهند مبادلات خود را دلارزدایی کنند، باید سیستم ویژه مشابه سوئیفت داشته باشند.

شبکه سوئیفت (Swift) یک شبکه استاندارد بین‌المللی برای انتقال اطلاعات مالی بین بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی است که برای انجام تراکنش‌های بین‌المللی از جمله انتقال پول و پرداخت‌های مالی استفاده می‌شود؛ راهکاری که در اقدام مشترک بین ایران و کشورهای اروپایی بنا بود سازوکاری ایجاد کند که ایران بتواند در معاملات بین‌المللی بویژه بین ایران و اروپا، مشکلات تحریمی را حل یا دست‌کم از آن بکاهد تا هزینه انتقال ارز برای مبادلات بین‌المللی منطقی شود.

با خروج آمریکا از اقدام مشترک (برجام)، ایران شاهد این بود که با وجود پایبندی به این تعهد، طرف اروپایی هیچ اقدام عملی برای استفاده ایران از سوئیفت انجام نداد، بنابراین از طریق این روند، ریالی در معاملات جهانی با ایران جابه‌جا نشد.

از این رو روسیه و ایران به دنبال راهکاری برای حل مشکل بانکداری سوئیفت (جامعه جهانی ارتباطات مالی بین‌بانکی)

روابط مالی ایران و روسیه در مسیر توسعه

روابط بانکی و مالی ایران و روسیه در سال‌های اخیر تحت تأثیر عوامل متعدد توسعه چشمگیری داشته که در تاریخ روابط ۲ کشور بی‌سابقه است. نخستین عامل، توافقنامه تجارت ترجیحی (PTA) بین ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) است که ۲۷ اکتبر ۲۰۱۹ اجرا شد و تعرفه‌های کمتری را برای ۸۶۲ نوع کالا ارائه کرد که ۵۰۲ قلم آن صادرات ایران به EAEU است. این توافقنامه حجم تجارت ایران و کشورهای عضو اتحادیه از جمله ارمنستان، روسیه، بلاروس، قزاقستان و قرقیزستان را به میزان قابل توجهی افزایش داد. در بازه زمانی اکتبر ۲۰۱۹ تا اکتبر ۲۰۲۰، حجم تجارت بیش از ۸۴ درصد افزایش یافت و با توجه به اینکه حدود ۸۰ درصد تجارت ایران با اتحادیه مربوط به روسیه بود، آشکار بود که این روند جدید نیازمند سازوکارهای مالی و بانکی جدید بین ۲ کشور است.

انگیزه‌های همکاری مالی با ایران

گسترش همکاری‌های بانکی و مالی ۲ کشور از سوی تهران یک‌طرفه نیست و مسکو نیز در این زمینه انگیزه‌ها و علایق مهمی دارد، زیرا جنگ اوکراین سرآغازی بر تحریم‌های گسترده غرب علیه روسیه شد. به گفته بنیاد آمریکایی جیمز تاون، «روسیه سیستم میر را سال ۲۰۱۴ در کنار ایجاد یک سیستم مالی مستقل از سوئیفت، به عنوان راهی برای غلبه بر هرگونه مسدود شدن احتمالی پرداخت‌های الکترونیکی از سیستم‌های طراحی شده توسط کشورهای غربی، مانند ویزا یا مستر کارت طراحی و ایجاد کرد».

افتتاح بی سابقه شعب بانک‌های روسی در ایران

بانک VTB، دومین بانک بزرگ روسیه، ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲ دفتر خود را در تهران افتتاح کرد. محسن کریم، معاون بین‌الملل بانک مرکزی در این باره اظهار کرد: بانک VTB به دنبال افزایش تعاملات بانکی با بانک مرکزی ایران بوده است. بانک‌های ایرانی و ما از بانک مرکزی روسیه خواسته بودیم بانک VTB را به عنوان «بانک عامل»

بین ۲ کشور منصوب کند. همچنین قرار است در آینده نزدیک ۲ بانک ایرانی در روسیه شعبه افتتاح کنند که هنوز نام این ۲ بانک اعلام نشده اما در صورت تحقق این امر، ایران علاوه بر میر بیزنس بانک، ۲ شعبه بانک دیگر در روسیه خواهد داشت که به سرعت و سادگی مبادلات بانکی و تجاری بین ۲ کشور کمک می‌کند.

دستاوردهای توافق پولی ایران و روسیه برای تمام منطقه

«FATF» در میان کشورهای عضو بریکس فرصت خوبی برای توسعه همکاری‌های بانکی میان کشورهای عضو است. دستیابی به راهکارهای انتقال پول و تسویه پولی از مهم‌ترین محورهای مورد بحث میان کشورهای عضو بریکس است، زیرا اتحادیه پایاپای آسیایی (ACU) فرصتی برای حذف دلار از معاملات میان کشورهای عضو است که کشورهای مثل هند و پاکستان هم عضو این اتحادیه هستند. پذیرش تقاضای عضویت بلاروس و حضور روسیه ظرفیت بسیار خوبی را برای توسعه همکاری میان ایران و روسیه فراهم می‌کند.

برای این پروژه، بانک میر بیزنس روسیه نقش محوری در تسهیل مبادلات دارد که تنها سهامدار آن، بانک ملی ایران است. اگر چه این بانک نوامبر ۲۰۱۸ در فهرست تحریم‌های وزارت خزانه‌داری آمریکا قرار گرفت اما به عنوان شعبه بانک ملی ایران اکنون خارج از سیستم سوئیفت فعالیت می‌کند.

گام مهم دیگر ایران و روسیه در توسعه همکاری‌های مالی و بانکی، توافق برای همکاری‌سازی «پیمان‌های بانکی» است. در همین راستا، پیام‌رسان‌های بانکی ایران (سیم) و روسیه (SPSF / معادل روسی سوئیفت) فوریه ۲۰۲۳ به یکدیگر متصل شدند و Sberbank و VTB بانک روسیه به آن پیوستند که با اتصال سامانه پیام‌رسان ملی بانک‌های ایران و روسیه، ۲۰۰ بانک روسی می‌توانند با بانک‌های ایرانی پیام‌های مالی مبادله کنند.

همچنین سامانه سپام ارزی به عنوان جایگزین سوئیفت در مرادلات به یکار گرفته شده است. همین راهکار درباره بسیاری از کشورهای در حال توسعه که با ایران پیمان دوجانبه پولی دارند و شریک تجاری اصلی کشور هستند نیز در دستور کار قرار گرفت.

دیپلماسی فعال بانک مرکزی و انعقاد پیمان پولی با روسیه

محمود بهمنی، رئیس کل اسبق بانک مرکزی درباره پیمان پولی ایران و روسیه که اخیراً در سفر محمدرضا فرزین، رئیس کل بانک مرکزی به روسیه به امضای رؤسای کل ۲ کشور رسید، گفت: فعال‌سازی دیپلماسی اقتصادی رویکرد بسیار خوبی است که در دستور کار مدیریت کنونی بانک مرکزی است. این موضوع بدین جهت حائز اهمیت است که انعقاد پیمان پولی، ارزی و بانکی دوجانبه یا چندجانبه از جهات بسیار مختلفی اعم از زمان تحریم یا غیرتحریم به نفع کشور است.

وی با بیان اینکه انعقاد پیمان پولی و توافق بر سر این موضوع به معنای افزایش مبادلات و تبادلات تجاری بین ۲ کشور است، تصریح کرد: این پیمان بدین جهت حائز اهمیت است که با وجود تحریم‌ها، ایران همچنان می‌تواند کالاهای مورد نیاز کشور هدف را صادر کند و کالاهای مورد نیاز خود را به قیمت مناسب و متعادل بدون نگرانی از وجود تحریم‌ها وارد کند.

بهمنی گفت: این پیمان پولی مهم است، چرا که مرادلات تجاری و اقتصادی بین ایران و روسیه را تسهیل می‌کند و به تبع آن در آینده‌ای نه‌چندان دور به تسهیل فضای کسب‌وکار، جهش تولید و رونق اقتصادی می‌انجامد.

رئیس کل اسبق بانک مرکزی ضمن اظهار امیدواری نسبت به این موضوع، تأکید کرد: امضای توافقنامه پولی بین ایران و روسیه نخستین گام برای برداشتن گام‌های بلند همکاری و امضای چنین توافقاتی با سایر کشورهای دوست و همسایه از جمله چین به عنوان یک اقتصاد بزرگ است. وی افزود: باید روی این موضوع و تداوم انعقاد پیمان‌های پولی تمرکز جدی داشت، لذا انتظار می‌رود بانک مرکزی این رویه را با جدیت بیشتری با سایر کشورهای در دستور کار قرار دهد، چرا که این پیمان‌ها از جهات بی‌شماری منافع اقتصادی و تجاری ایران را تأمین می‌کند.